

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 13 april 1937 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om vissa ändringar i vattenlagen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 2, vilken behandlats av andra lagutskottet, hava herrar *Thorell* och *Lundqvist* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande sådana ändringar i vattenlagen, att villkoren för ett vattenavledningsföretags tillåtlighet skärpas, att möjligheten för en sökande till ett dylikt företag att frånträda sin ansökan utvidgas samt att möjlighet beredes för en förberedande undersökning av ett vattenavledningsföretags bärighet utan att de rättsverkningar inträda, vilka nu äro förbundna med en syneförrättning.

I motionen har uttalats, bland annat, att de ändrade bestämmelserna i förstnämnda hänseende borde så långt möjligt vore givas retroaktiv verkan, att rätt för en sökande att frånträda företaget borde finnas åtminstone när kostnaden uppginge till åtta tiondelar av den beräknade båtnaden, att det syntes böra tagas under övervägande, om icke vid kostnadens beräkning någon hänsyn borde tagas jämväl till framtida underhållskostnader samt att man genom den förberedande undersökningen borde på ett mindre kostsam men dock ändamålsenligt sätt nå fram till en ungefärlig uppskattning av uppkommande nytta och skada.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande av lantbruksstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen samt vattenrättsdomarna. För innehållet i de yttranden, som i anledning härav kommit utskottet tillhanda, lämnas redogörelse här nedan.

Till utskottet har vidare inkommit en skrift i ämnet från svenska naturskyddsföreningen.

Utskottet kommer att behandla huvudpunkterna i motionärernas hemställan under särskilda avdelningar i detta utlåtande.

A. Frågan om skärpning av villkoren för vattenavledningsföretags tillåtlighet.

7 kapitlet i vattenlagen den 28 juni 1918, vilket kapitel erhållit sin nuvarande lydelse enligt lag den 11 juni 1920, innehåller rättsregler om torrläggning av mark genom dikning, vattenavledning eller invallning. 1—36 §§ avse dikning. 37—48 §§ innehålla särskilda bestämmelser om vattenavledning. En beskrivning på de åtgärder, som skola vara att anse som vattenavledning, lämnas i 37 §. Där talas bland annat om att för torrläggning av mark sänka eller uttappa sjö eller annan vattensamling, fördjupa, utvidga eller räta älv, å eller annat vattendrag eller eljest avleda vatten därifrån. Å sådan vattenavledning skola med iakttagande av vissa föreskrifter i 38—47 §§ tillämpas rörande dikning meddelade bestämmelser. Vidare uttalas i 37 §, att vattenlagens stadganden om vattenavledning skola lända till efterrättelse även i fråga om vissa andra åtgärder, som huvudsakligen avse torrläggning av mark och på vilka de i 3 kapitlet av lagen innefattade bestämmelserna om vattenreglering icke äro tillämpliga.

Bestämmelser om rätten att för ett vattenavledningsföretags genomförande vidtaga åtgärd, som vållar intrång i *enskildas* intressen, återfinnas i 38 §. För tillåtligheten av en dylik åtgärd uppställs i allmänhet endast kravet, att nyttan av åtgärden efter avdrag av kostnaden för densammes verkställande skall överstiga skadan eller intrånget å annans egendom. Endast för sådana fall, då fråga är om förlust av tillgodogjord vattenkraft eller av icke tillgodogjord dylik kraft, som uppenbarligen är avsedd för befintlig eller under byggnad varande anläggning, eller av annan förmån, som i fråga om vattenhushållning eller vattentillgång tillkommer ägare av byggnad för uttagande av vattenkraft, ävensom då fråga är om skada eller intrång å fiskeverk, bevattningsanstalt eller annan därmed eller med byggnad för uttagande av vattenkraft jämförlig inrättning, skärpes detta krav därhän, att förlusten, skadan eller intrånget skall vid jämförelsen med nyttan tagas i beräkning två gånger. I kostnaden för åtgärden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å egendom, tillhörig den, för vars räkning företaget sker, må skattas. Där fråga är om företag, som verkställs för samfällad räkning, skall dock skadan eller intrånget å egendom, tillhörig annan deltagare än sökanden till företaget eller den, som förenat sig med sökanden, likställas med skada eller intrång å annans egendom.

Det må erinras, att vattenavledningsföretagen äro underkastade väsentligt mindre stränga villkor än de företag, som avse byggande i vatten. Beträffande företag av sistnämnda slag finnas motsvarande bestämmelser meddelade i 2 kapitlet 3 § vattenlagen. I detta lagrum föreskrives, att ingen får bygga i vatten så, att genom inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom, utan så är att nyttan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan eller intrånget,

prövas efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. I byggnadskostnaden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å den byggande tillhörig egendom må skattas.

Föreskrifterna om vattenavlednings- och vattenbyggnadsföretagens tillåtelse med hänsyn till motstående intressen av *allmän* natur äro i tillämpliga delar ensartade samt återfinnas i 7 kapitlet 39 § respektive 2 kapitlet 3 § vattenlagen.

Delägare i vattenavledningsföretag är icke skyldig att vidkännas större bidrag till kostnaden än som svarar mot värdet å den båtnad, hans mark därigenom beredes, utan så är att han sökt företaget. Likställd med sökanden anses den, som förenat sig med honom om företaget eller för vinnande av ökad båtnad fört talan, som föranlett större anläggning än sökanden begärt (7 kapitlet 37 §, jämförd med 27 §).

Ansökan om tillstånd att utföra vattenavledning skall ingivas till Konungens befallningshavande (45 §). Frågan skall därefter prövas vid syneförrättning i den ordning, som stadgas i vattenlagens 10 kapitel. Om företag avser sänkning eller uttappning av sjö, skall synemännens utlåtande underställas vattendomstolens prövning. Till att handlägga syneförrättning rörande företag, som avses i 7 kapitlet, skall enligt 32 § 1 mom. i 10 kapitlet förordnas statens lantbruksingenjör eller annan (enligt särskilda bestämmelser) behörig person.

Till utförande av sådana torrlägningsföretag, vilka avse höjande av alstringsförmågan hos mark med hänsyn till dess utnyttjande såsom åker eller ständig slåtter- och betesvall, kan enligt kungörelse den 11 juni 1926 (nr 257) angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag (ändr. ²⁷/₆ 1927, nr 276; ²⁷/₆ 1929, nr 215; ⁹/₆ 1933, nr 299) av Kungl. Maj:t anvisas bidrag. Statsbidrag kan i regel beviljas under förutsättning, att lantbruksstyrelsen finner värdet av båtnaden uppväga eller överstiga kostnaden för torrläggningen. Bidrag kan beviljas till högst hälften av den utav Kungl. Maj:t godkända kostnaden såväl för torrlägningsarbete, teg- eller täckdikning däri ej inberäknad, som ock för verkställd undersökning och förrättning jämte erforderliga kartor och handlingar.

Utöver bidrag kan enligt kungörelse den 11 juni 1926 (nr 258) angående villkoren för lån från statens avdikningslånefond (ändr. ¹⁴/₆ 1929, nr 166; ⁹/₆ 1933, nr 300) jämväl erhållas lån för utförande av sådana torrlägningsföretag, som nyss nämnts. Lån kan beviljas intill den av Kungl. Maj:t godkända kostnaden såväl för torrlägningsarbetet, teg- och täckdikning däri ej inberäknad, som ock för undersökningen och förrättningen jämte erforderliga kartor och handlingar, efter avdrag för det bidrag, som för samma företag eller samma del inom företaget kan varda lämnat från statens avdiknings-

anslag, dock med iakttagande att lånet ej för någon del av företaget får överstiga sjuttio procent av det genom torrlägningsarbetet uppkommande, av lantbruksstyrelsen vitsordade båtnadsvärdet.

De sakkunniga, som 1919 avgåvo betänkande med förslag till ny lagstiftning angående torrläggning av mark m. m., anförde rörande vattenavledningsföretagens tillåtlighet bland annat följande:

De företag, varom nu ifrågavarande del av vattenlagen rör sig, torrlägningsföretagen, hava i främsta rummet till uppgift att höja jordbruksnäringen. Ett fullföljande av den grundtanke, som är innesluten i de redan antagna bestämmelserna i 2 kapitlet, måste alltså enligt vårt förmenande leda till, att dessa företag komma i åtnjutande av en väsentligt gynnsammare ställning i förevarande hänseende än vattenbyggnadsföretag i allmänhet. Under de närmast förflutna åren har också jordbruksnäringens stora samhällseliga betydelse framträtt allt skarpare. Vid sådana förhållanden anse vi, att man bör stanna vid att för tillåtligheten av åtgärd för vattenavledning såsom allmän regel uppställa, att nyttan av åtgärden överstiger skadan å annans egendom. I denna regel kräves dock en skärpning i vissa fall. Liksom vid vattenbyggnadsföretagen i allmänhet den för odling i anspråk tagna jorden tillerkänts ett ökat skydd, torde goda skäl föreligga att skapa en motsvarande garanti med avseende å de värden i fråga om vattnets tillgodogörande, som kommit till användning för produktionen. Den uppfattning, varåt redan gällande dikningslag i detta hänseende giver uttryck, synes oss välgrundad.

38 § vattenlagen har — bortsett från en formell skiljaktighet — samma lydelse som motsvarande paragraf i sakkunnigförslaget.

Här må erinras om en vid 1935 års riksdag väckt motion, II: 128, av herr Hansson i Vännäsby, i vilken hemställdes, att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående sådan ändring i vattenlagen, att tillstånd till avtappning av sjö i syfte att därigenom utvinna odlingsbar mark kunde erhållas utan hinder av att i lagen föreskrivna villkor om viss majoritet icke uppfyllts, ävensom att begreppet sjö i detta sammanhang närmare klarlades i huvudsaklig överensstämmelse med ett i motionen angivet förslag.

Andra lagutskottet, som behandlade motionen, anförde i sitt utlåtande nr 10 bland annat, att enligt utskottets mening bärande skäl icke förebragts för ett lagstadgande rörande tvångsdelaktighet av den innebörd, att sådan skulle föreligga under förutsättning allenast att sakkunnig person funne, att vinsten av företaget i och för sig vore avsevärt större än kostnaderna för detsamma, utan att samtidigt skulle erfordras, att den för närvarande i lagen föreskrivna majoriteten förefunnes. Utskottet hemställde, att motionen icke måtte föranleda till någon åtgärd, och riksdagen biföll denna hemställan.

I en motion, II: 315, som vid 1928 års riksdag väcktes av herrar Petersson i Broaryd och Svensson i Högsjöhult, hemställdes, att riksdagen måtte i skriftelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om och i vad mån staten borde hålla intressenter i vattenavlednings- och dikningsföretag, som planlagts av statens lantbruksingenjörer, skadeslösa för den förlust de lidit på grund av att företagen efter det de fullbordats enligt plan ej visat sig motsvara vad lantbruksingenjörerna i sina planer och förslag angivit.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskott yttrade i sitt utlåtande (nr 5), att det borde ankomma på Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning i varje enskilt fall, huruvida någon ekonomisk lindring åt intressenterna i dylika fall borde medgivas. Utskottet hemställde, att motionen ej måtte föranleda till någon åtgärd, och andra kammaren biföll denna hemställan.

I vissa särskilda fall hava statsmakterna också medgivit sådan lindring åt intressenterna i vattenavledningsföretag.

Frågan om skapande av garantier för att, innan ett ifrågasatt torrlägningsföretag kommer till utförande, vederhäftig utredning om dess ekonomiska bärighet föreligger, har vid flera tillfällen varit föremål för uppmärksamhet från riksdagens revisorers sida. Sålunda uttalade de år 1927 församlade revisorerna i sin berättelse (sid. 198—199) bland annat, att det vore ofrånkomligt, att intressenterna i företag av denna art hade befogade anspråk på att, där de i dylika frågor hänvände sig till statens för ändamålet tillsatta befattningshavare, saken också av dessa utreddes på ett så vederhäftigt sätt, att intressenterna ej genom felbedömningar eller slarv av förrättningsmannen föranleddes till oräntabla eller illa planerade företag och därigenom utsattes för allvarliga ekonomiska risker. Jämväl borde enligt revisorernas uttalande ihåggkommas, att viktiga statsintressen lede allvarligt avbräck genom misskrediterandet av detta slags företag. Till förhindrande av att påtalade brister skulle för framtiden förekomma, syntes det revisorerna ligga närmast till hands, att lantbruksstyrelsen och andra överordnade myndigheter på ett kraftigare sätt än dittills övade kontroll över lantbruksingenjörernas förrättningar. Vidare borde möjligen tagas under övervägande, huruvida lantbruksingenjörernas kompetens enligt gällande bestämmelser vore tillräcklig för bedömning av alla de frågor, som vid torrlägningsföretag inverkar på resultatet och, därest så till äventyrs ej vore fallet, föreskrifterna härom borde i erforderlig grad kompletteras. Till sist ifrågasatte revisorerna, huruvida de för lantbruksingenjörerna gällande lönebestämmelserna, som gjorde vederbörande tjänsteman i inkomstavseende till väsentlig del beroende av mångfalden av de förrättningar, han kunde förskaffa sig och hinna avverka, vore ur ovanberörda synpunkt ändamålsenliga. Ett sådant lönesystem vore enligt revisorernas mening ägnat att fresta såväl till allt-

för optimistiska kostnadsberäkningar och båtnadsuppskattningar som till mindre noggrann handläggning i övrigt av förrättningarna.

De år 1932 församlade statsrevisorerna uttalade (berättelsen sid. 157--158) bland annat, att verksamma åtgärder ovillkorligen måste vidtagas för ernående av större vederhäftighet i de utredningar, som lades till grund för vattenavledningsföretag. Dessa utredningar kunde icke blott öva inflytande på en hel trakts ekonomiska väl utan föranledde även betydande utgifter för statsverket.

1934 års *avdiknings*sakkunniga hava den 28 december 1936 avgivit betänkande med förslag angående den statsunderstödda vattenavlednings- och avdikningsverksamheten samt därmed sammanhängande spörsmål (Statens offentliga utredningar 1937: 8). I betänkandet framläggas bland annat förslag till ändrade bestämmelser angående villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag och för lån från statens avdikningslånefond. Till vissa av de sakkunnigas förslag får utskottet anledning återkomma nedan i detta utlåtande. Av intresse i nu förevarande sammanhang torde följande uttalande av de sakkunniga (betänkandet sid. 103) vara:

Det nuvarande avlöningssystemet för lantbruksingenjörerna, varigenom dessa åtnjuta viss fast grundlön samt därutöver uppbära arvode enligt taxa för utfört arbete, medför oundgängligen, att de för sin utkomst bliva i väsentlig grad beroende av den omfattning, vari förrättningar bliva åt dem överlämnade. Givetvis kan detta system innebära en betänklig svaghet. Det läser nämligen kunna befaras, att lantbruksingenjören vid sådant förhållande ej kan stå fullt opartisk vid bedömandet av ett till utförande ifrågasatt torrlägningsföretags ekonomiska förutsättningar. Då fråga är om företag, vars ekonomiska genomförbarhet kan synas tveksam, ligger det nära till hands att antaga, att förrättningsmannen i sin önskan att förhjälpa intressenterna att få företaget utfört med bidrag av statsmedel frestas till alltför optimistiska kostnadsberäkningar och båtnadsuppskattningar. Lika så kan erforderlig noggrannhet i handläggningen av förrättningarna tänkas bliva eftersatt därigenom, att det ligger i förrättningsmannens intresse att medhinna så mycket arbete som möjligt. Till följd härav kunna bland annat fältundersökningarna, vilka komma att ligga till grund för kostnadernas beräkning m. m., bliva otillförlitliga. I fråga om åtskilliga av de företag, vilka utfallit mer eller mindre ogynnsamt i ekonomiskt hänseende, har sålunda orsaken till misslyckandet varit att hänföra till ofullständiga eller felaktiga förundersökningar i samband med företagens planläggning. Beaktas bör även att lantbruksingenjörens bedömande av ordningen för förrättningarnas handläggning kan tänkas i någon mån röna inverkan av hans privatekonomiska intressen. Även om missförhållanden av nu antydd art endast i undantagsfall kunna påvisas hava förekommit, synes det emellertid i betraktande av de betydande kapitalbelopp, statens insats i torrlägningsföretagen representera, vara av vikt, att inga sidohänsyn må komma att inverka på lantbruksingenjören i dennes tjänsteutövning.

Ur nu angivna synpunkter måste det enligt de sakkunnigas mening anses som ett oeftergivligt villkor för ernående av en fullt objektiv och opartisk

inställning från lantbruksingenjörrens sida till på honom ankommande tjänsteuppgifter, att han ställes ekonomiskt oberoende av taxeinkomster och sålunda blir helt avlönad med statsmedel.

De sakkunniga hava även (sid. 98) framhållit såsom synnerligen angeläget, att en utökning av den kontroll, som för närvarande från lantbruksstyrelsens sida utövas över lantbruksingenjörernas handhavande av dem åliggande arbetsuppgifter, komme till stånd. Detta gällde såväl tekniska som agronomiska frågor.

Vidare må nämnas, att Kungl. Maj:t vid *årets riksdag* i propositionen nr 238, som hänvisats till jordbruksutskottet, föreslagit riksdagen medgiva, att till en av *1936 års utredning angående beredskapsarbeten* förordad undersökning rörande den statsunderstödda torrlägningsverksamheten må från statens avdiktningensanslag av Kungl. Maj:t anvisas erforderliga belopp. Föredragande departementschefen, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, har i samband därmed uttalat, att det borde vara ett allmänt intresse, att de torrlägningsföretag, för vilkas utförande uppoffringar gjorts såväl av staten som av enskilda, verkligen bleve till avsett gagn. En undersökning syntes därför böra igångsättas rörande dylika företag för att konstatera, i vilken omfattning kompletteringsarbeten kunde vara behöfliga och under vilka villkor statligt understöd borde utgå för arbeten av detta slag.

Enligt vad utskottet inhämtat kommer utredningen angående beredskapsarbeten inom de närmaste månaderna att avgiva betänkande, i vilket bl. a. torde komma att uppdragas vissa riktlinjer rörande omfattningen av den statsunderstödda torrlägningsverksamheten.

Utskottet övergår härefter till att lämna en redogörelse för innehållet i de över motionen avgivna yttrandena i nu förevarande del.

Samtliga vattenrättsdomare, lantbruksstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hava förklarat sig *avstyrka eller icke kunna tillstyrka* bifall till nu ifrågasvarande yrkande i motionen.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol har erinrat om de ovan återgivna bestämmelserna i 7 kapitlet 38 § vattenlagen samt anfört bland annat:

Dessa regler synas väl motsvara sitt syfte att förhindra torrlägningsföretag som ur nationalekonomisk synpunkt icke äro önskvärda. Men det kommer naturligtvis an på tillämpningen om syftet skall uppnås. Det gäller att ej uppta båtbaden högre än den verkliga och att ej undervärdera de motstående intressena. Dessa senares representanter bruka dock hårt hålla på sin rätt. I regel är det fråga om obetydliga strömfall utan eller nästan utan allt värde. Och gäller det fiske av någon betydelse så ingriper ju, utom enskilda intressenter, även det allmänna. På det hela taget synes det alltså vad lagstiftningen beträffar väl sörjt för att ekonomiskt omöjliga torrlägningsföretag av beskaffenhet att kränka andras rätt ej få komma till utfö-

rande. De misslyckade företag som förskriva sig från kristiden efter världskriget hade sin grund i de abnorma värdeförskjutningarna och böra icke tas till intäkt för en skärpning av vattenlagens föreskrifter angående ett vattenavledningsföretags tillåtlighet.

Vattenrättsdomaren i Österbygdens vattendomstol har i sitt yttrande uttalat bland annat följande:

Det är obestriddigt att, såsom vid alla ekonomiska beräkningar, en viss risk föreligger vid en förhandsbedömning av ett ifrågasatt vattenavledningsföretags bärighet. Svårigheten gäller i främsta rummet kostnadsberäkningen, i mindre grad båtnadsuppskattningen. Såvitt jag kunnat finna, nedlägga emellertid vederbörande förrättningsmän mycken omsorg på utredningen av de förhållanden som äro bestämmande för frågans bedömning och, enligt vad jag inhämtat, torde det numera vara sällsynt att ett torr-lägningsföretag efter dess utförande visar sig mindre ekonomiskt lönande än som beräknats.

Enligt mitt förmenande äro de villkor som uppställas i 7 kap. 38 § vattenlagen för tillåtligheten av ett vattenavledningsföretag väl avvägda. Klart är att de i tillämpningen måste strängt upprätthållas med noggrant aktgivande på att ett högre värde ej tillspilloges för ett lägre, men en skärpning av villkoren synes mig icke påkallad och kan ej heller anses förenlig med den stora samhälleliga betydelse som i vår tid tillmätas jordbruksnäringen.

Vattenrättsdomaren i Söderbygdens vattendomstol har yttrat, att hans erfarenhet icke givit vid handen, att någon skärpning av bestämmelserna i 7 kapitlet 38 § vattenlagen kunde vara erforderlig för tillvaratagande av utomståendes intressen. Tvärtom syntes en sådan skärpning kunna medföra hinder för genomförande av flera vattenavledningsföretag, som skulle vara väl värda att komma till utförande. En annan fråga vore, huruvida man överhuvudtaget ville meddela förbud mot utförande av företag, som national-ekonomiskt sett icke vore berättigade. En bestämmelse i sådant avseende komme dock icke att stå i full överensstämmelse med övriga stadganden i vattenlagen.

Vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol har hänvisat till ovan intagna. år 1919 gjorda sakkunniguttalande och i anslutning därtill anfört:

Vad de sakkunniga sålunda anfört synes mig alltjämt äga sin fulla giltighet, och de i förevarande hänseende gällande bestämmelserna torde hava visat sig vara väl ägnade att befrämja det med vattenavledningsföretagen avsedda syftet att höja jordbruksnäringen. I vad mån det i motionen gjorda uttalandet, att under de senaste årtiondena i vårt land kommit till stånd ett flertal vattenavledningsföretag, vilka måste betecknas såsom mycket ekonomiska, må anses vara riktigt såvitt angår tiden efter tillkomsten av den nu gällande lagstiftningen i ämnet, undandrager sig ett säkert bedömande från min sida. Efter de erfarenheter, jag vunnit rörande hithörande förhållanden, synes mig dock uttalandet såvitt angår sistnämnda tid innefatta en överdrift. Ett torde emellertid få anses såsom visst, nämligen att många av

de för landet i hög grad gagneliga vattenavledningsföretag, vilka blivit utförda efter den nuvarande lagstiftningens tillkomst och genom vilka icke obetydliga markarealer gjorts odlingsbara eller eljest vunnits för en högre kultur, icke skulle hava kommit till stånd, därest för tillåtligheten av företagen varit uppställda strängare villkor än de, som nu gälla.

På grund av vad sålunda anförts och då inom landet alltjämt torde förefinnas en mängd jordbruk, särskilt mindre sådana, som för sin förbättrade torrläggning och därigenom också för sin vidare utveckling äro i behov av det stöd, som de nu ifrågavarande lagbestämmelserna innefatta, anser jag mig icke kunna tillstyrka den i förevarande hänseende ifrågasatta lagändringen.

Lantbruksstyrelsen har uttalat, att — såvitt styrelsen hade sig bekant — beträffande företag, genom vilka annans egendom åsamkades skada eller intrång, icke framkommit några förhållanden av den art, att en allmän skärpning av nu ifrågavarande bestämmelser kunde anses motiverad. Vad anginge övriga företag syntes införandet av särskilda villkor för deras tillåtlighet icke vara påkallat eller lämpligt. För tryggande av intressenternas rätt i nu berörda avseende syntes bestämmelsen om begränsning av icke sökandes betalningsskyldighet till belopp motsvarande båtnadsvärdet få anses tillfyllest.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har yttrat:

Om i vissa fall oekonomiska vattenavledningsföretag kommit till stånd, torde anledningen härtill icke vara att söka i någon brist i lagstiftningen; tvärtom äro, enligt styrelsens mening, bestämmelserna i 7 kap. 38 § vattenlagen fullt tillfredsställande i förevarande avseende. Orsaken måste vara att söka i felberäkning och felbedömning vid förrättningen eller på sedermera skedda förändringar beträffande konjunkturen och andra förhållanden av betydelse för vederbörande företags bärighet. Med hänsyn till den mångfald svårbedömliga faktorer, som inverka på ett ärende av förevarande art, måste enligt sakens natur i de flesta fall föreligga viss risk vid den ekonomiska uppskattningen. Men denna risk torde icke kunna bortelimineras genom införande av skärpta villkor för vattenavledningsföretags tillåtlighet: sådana villkor skulle för övrigt kunna lägga hinder i vägen för tillkomsten av eljest önskvärda företag.

Vattenfallsstyrelsen har uttalat, att båtnaden av torrlägningsföretag många gånger torde beräknas för hög, därför att utredningsmännen ofta tillämpade för stort torrlägningsdjup. Styrelsen har vidare framhållit, att vid beräkningen av kostnaderna för genomförande av dylika företag hänsyn borde tagas icke blott till framtida underhållskostnader utan även till de svårbedömda kostnader, som vid större torrlägningsföretag kunde uppkomma på grund av ras och nödvändigheten av släntskydd. Sistnämnda kostnader förbisåges ofta helt eller inginge i beräkningarna med alltför ringa belopp.

B. Frågan om utvidgad rätt för sökande till vattenavledningsföretag att frånträda sin ansökan.

Såsom redan i det föregående anmärkts skall ansökan om tillstånd att utföra vattenavledning prövas vid syneförrättning i den ordning, som stadgas i vattenlagens 10 kapitel. Beträffande rätt för sökande till ett dylikt företag att återkalla ansökningen stadgas i 10 kapitlet 48 § att återkallelse skall göras skriftligen hos förrättningsmannen, innan förrättningen avslutas. Där ej annan sakägare skriftligen förklarar sig vilja fullfölja ansökningen, skall förrättningen inställas och frågan vara förfallen. Äro sökandena flera, må utan samtligas medgivande återkallelse ej ske i annat fall än då kostnaden för företaget beräknas uppgå till mer än nio tiondelar av den uppskattade båtnaden. Härvid skall hänsyn icke tagas till båtnad, för vilken enligt vad därom är stadgat bidragsskyldighet till företaget inträder först då båtnaden tages i anspråk. Sker återkallelse av någon eller några av sökandena, anses den eller de övriga fortfarande såsom sökande. Såsom sökande anses enligt 82 § i samma kapitel även den eller de, som i föreskriven ordning förenat sig med sökanden eller för vinnande av ökad båtnad fört talan, som föranlett större anläggning än sökanden begärt.

I förevarande sammanhang må jämväl anmärkas, att förrättningsmannen, innan utlåtande rörande ett mera omfattande vattenavledningsföretag av-gives, skall för granskning framlägga förslag till sådant utlåtande (68 §).

I det av *vattenrätts- och dikningslagskommittéerna* år 1910 avgivna be-tänkandet uttalades bland annat, att rätt för en av flera sökande att utan övriga sökandes medgivande återkalla ansökningen för sin del medgaves endast för det fall, att kostnaden för företaget beräknades till så högt be-lopp ($\frac{9}{10}$ av den uppskattade nyttan), att man rimligen kunde vänta, att ingen av sökandena skulle vilja kvarstå som sådan. Skulle så ändock vara fallet, hade den kvarstående sökanden icke vidare något berättigat anspråk på medsökandena. Dessas deltagande i ansökningen finge nämligen anses hava skett under förutsättning av åtminstone något bättre ekonomiskt re-sultat av företaget än ett utlåtande av nyss angivet innehåll gäve anledning att hoppas.

Samtliga vattenrättsdomare, lantbruksstyrelsen samt väg- och vattenbygg-nadsstyrelsen hava förklarat sig *avstyrka eller icke kunna tillstyrka* bifall till motionärernas hemställan i nu förevarande fråga.

Vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol har yttrat:

Ej heller i fråga om möjlighet för en sökande till ett vattenavlednings-företag att dra sig ifrån ansökningen synes anledning föreligga till ändring av gällande bestämmelser. Erfarenheten från denna landsända är att för-

rättningsmannen har all möda att förmå sökande till ett omöjligt företag att återkalla ansökningen. Sökandena bruka envist hålla fast vid ansökningen fastän utredningen pekar hän på att företaget blir föga bärigt. Anledningen härtill kan vara det hägrande statsbidraget som bereder arbetsförtjänst åt mindre jordbrukare vilka kanske ha svårt att skaffa sig sådan på annat håll. För större jordbruk vilkas ägare icke äro i tillfälle att själva utföra dikningsarbete ställer sig saken naturligtvis annorlunda. Det måste ihågkommas att för ett sådant företag kan beräknas komma att utgå ett högst betydande statsbidrag. Talet $\frac{8}{10}$ i stället för $\frac{9}{10}$ skulle efter allt att döma i praktiken komma att spela en mycket liten roll.

Vattenrättsdomaren i Österbygdens vattendomstol har erinrat om stadsgandena i 10 kapitlet 48 § vattenlagen och i anslutning därtill anfört:

Huruvida den sålunda bestämda relativa kostnadsgränsen bör sänkas för vattenavledningsföretag synes mig vara en smaksak. Såsom av det ovan sagda framgår torde utgifterna för torrlägningsföretagen åtminstone numera hålla sig inom den beräknade kostnadsramen och enligt mitt förmenande är en sänkning av nämnda gräns icke lämplig. Frågan saknar nationalekonomisk betydelse och en dylik sänkning kan icke anses lända till jordbruksnäringens fromma. Av de jordbrukare, som beröras av ett ifrågasatt torrlägningsföretag, är det vanligen de mera driftiga som önska dess genomförande. Motstånd som reses däremot är ofta icke grundat på sakliga skäl. Med avseende å ifrågavarande lagrum är en omständighet måhända värd att omnämnas. Enligt lagrummet skall återkallelse ske innan syneförrättningen avslutas. För att sakägarna skola beredas tillfälle att begagna sig av den möjlighet till återkallelse av ansökan som lagrummet erbjuder är det av vikt att förrättningsmannen, om han finner kostnaderna stiga över den beräknade kostnadsgränsen, sörjer för att sakägarna inom skälig tid före sista sammanträdet erhålla underrättelse om huru beräkningen av båtnaden och kostnaden utfallit.

Vidare har *vattenrättsdomaren i Söderbygdens vattendomstol* i sitt utlåtande yttrat bland annat följande:

Vad härefter angår bestämmelserna uti 10 kap. 48 § vattenlagen, så har min erfarenhet icke heller givit vid handen att någon ändring i av motiönerarna föreslaget avseende är av föreliggande förhållanden betingad. Givetvis sammanhänger denna fråga med frågan i vad mån man kan lita på de undersökningar och beräkningar, som gjorts vid en syneförrättning. Min erfarenhet giver vid handen att förhållandena i detta avseende blivit allt bättre och bättre. Däremot synes det mig kunna ifrågasättas, huruvida icke möjligen i annat avseende en ändring uti bestämmelserna i 10 kap. 48 § vattenlagen kan för tillvaratagande av en sökandes intressen vara erforderlig. I sagda lagrum stadgas att den, som vill återkalla ansökningen, skall göra detta skriftligen före förrättningens avslutande. Det synes mig kunna ifrågasättas, huruvida en sökande härigenom beretts tillräckligt rådrum för övervägande huruvida han vill vidhålla sin ansökan eller icke. I regel tillgår det vid nu ifrågavarande förrättningar så, att synemännen först vid slutsammanträdet framlägga resultatet av sina undersökningar och beräkningar m. m., därvid då förrättningsmannen lämnar en närmare redogörelse för innebörden av upprättade längder m. m. Omedelbart härefter av-

giva synemännen sitt utlåtande, varefter förrättningen förklaras avslutad. En sökande blir förty utan att hava haft tillfälle att närmare granska de företedda handlingarna nödsakad att omedelbart taga ställning till frågan huruvida han vill vidhålla sin ansökan eller icke. Detta synes knappast vara fullt tillfredsställande. Det synes mig således kunna ifrågasättas huruvida icke en ändring av dessa bestämmelser kan vara önskvärd exempelvis genom ett stadgande av innebörd att en sökande skall äga rätt att i ordning, som må varda närmare bestämd, senast inom 60 dagar efter en förrättnings avslutande, därest i lagen föreskrivna förutsättningar föreligga, återkalla sin ansökan.

Vattenrättsdomaren i Västerbygdens vattendomstol har yttrat, att någon anledning icke syntes föreligga att underlätta för en sökande att genom återkallelse av ansökningen övertältra på medsökandena ansvaret för de förpliktelser han en gång iklätt sig.

Lantbruksstyrelsen har uttalat, att någon uppmjukning av vattenlagens bestämmelser i förevarande hänseende i vissa fall kunde synas skälig. Det kunde emellertid befaras, att en ändring i denna riktning kunde hindra eller försvåra jämväl tillkomsten av ur ekonomisk synpunkt fullt försvarbara företag. Detsamma bleve utan tvivel fallet, därest på sätt i motionen ifrågasattes vid bedömandet av kostnadens och båtnadens inbördes förhållande hänsyn skulle tagas även till de framtida underhållskostnaderna.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ansett det närmast vara en ren om-dömesfråga, huruvida rätt till återkallelse av ansökan skulle medgivas allenast då kostnaden för ett företag uppginge till nio tiondelar eller redan då den uppginge till åtta tiondelar av båtnaden. Då emellertid enligt styrelsens mening några härande skäl för ändring härutinnan icke anförts, syntes en sådan ej böra ske.

Vattenfallsstyrelsen har förklarat sig sakna erfarenhet rörande nu förevarande fråga.

C. Frågan om beredande av möjlighet till en förberedande undersökning av vattenavledningsföretags bärighet utan att de rättsverkningar inträda, som nu äro förbundna med en syneförrättning.

Enligt 7 kapitlet 36 § vattenlagen medgives dikningsföretag utan förundersökning, om blott överenskommelse föreligger mellan de av företaget berörda rättsägarna. I fråga om vattenavledningsföretag gälla strängare bestämmelser. Redan då det föreligger sannolika skäl, att allmän eller enskild rätt förnärmas genom en vattenavlednings utförande, skall enligt 45 § i samma kapitel vid syneförrättning inhämtas besked om sättet och villkoren för arbetets utförande, innan detsamma får påbörjas.

Såsom i det föregående anmärkts skall enligt 10 kapitlet 32 § 1 mom. vattenlagen till handläggande av syneförrättning rörande företag, som avses i 7 kapitlet, förordnas statens lantbruksingenjör eller annan (enligt särskilda bestämmelser) behörig person. I regel skola två gode män biträda vid förrättningen (35 §). Om hinder för syneförrättningen icke möter (50 §), skola synemännen, sedan erforderliga sammanträden hållits och alla vid syneförrättningen förefallande frågor blivit utredda, upprätta utlåtande angående företaget (67 §). Där ej inom föreskriven tid talan vid vattendomstol anhänggjorts mot syneförrättning och ej heller underställning av synemännens utlåtande skall ske, skall vid utlåtandet bero. Detta går då i verkställighet i den ordning, som är stadgad för laga kraft ägande dom (75 §).

Vid syneförrättning rörande torrlägningsföretag är efter en år 1927 genomförd lagändring biträde av gode män under vissa förutsättningar icke erforderligt. För sådant fall erfordras ej heller hållande av sammanträde med sakägarna för meddelande av utlåtande rörande företaget (71 §). Detta förenklade syneförfarande är emellertid icke medgivet, om synemännens utlåtande enligt vad därom är stadgat skall underställas vattendomstols prövning, om vid syneförrättningen förekommer prövning av fråga om ersättning till delägare i företaget eller annan eller om jorduppskattning anses böra verkställas för bestämmande av delaktigheten i företaget. Vid lagändringen utgick man från att ersättningsfrågor av mera enkel beskaffenhet dock skulle kunna utan biträde av gode män avgöras genom överenskommelse mellan intressenterna. Likaså förutsattes, att i enklare fall överenskommelse om delaktigheten i företaget kunde träffas mellan sakägarna. Sådan överenskommelse skall likväl enligt 10 kapitlet 57 § vattenlagen under viss förutsättning vara av förrättningsmannen prövad lämplig.

Enligt 3 § i instruktionen den 26 januari 1923 (nr 30) för statens lantbruksingenjörer åligger det sådan ingenjör att verkställa uppskattning av den nytta eller skada, som må följa av bland annat jords torrläggning, samt i övrigt tillhandaga med råd och upplysningar i ämnen, som tillhöra hans verksamhetsområde.

Förslag till utförande av företag, vartill statsbidrag eller statslån sökes, skall enligt nu gällande bestämmelser vara upprättat vid syneförrättning enligt 10 kapitlet vattenlagen. Emellertid hava *1934 års avdikningssakkunniga* (sid. 59 ff.) föreslagit sådan ändring härutinnan, att i fråga om företag av mindre betydelse och omfattning skulle för erhållande av statsbidrag krävas ett enklare förrättningsförfarande utan laga syn.

Nyssnämnda sakkunniga hava vidare i sitt betänkande erinrat om att riksdagens år 1932 församlade revisorer ifrågasatt ändring av gällande bestämmelser angående statsbidrag till förrättningskostnader för torrlägningsföretag antingen sålunda, att dylikt bidrag finge endast efter särskild prövning utgå till förrättningskostnad, eller alternativt på det sättet, att statsbi-

drag till dylik kostnad, där så med avseende å omständigheterna prövades skäligt, kunde lämnas jämväl utan att företaget komme till stånd. De sakkunniga ansågo sig icke kunna biträda förstnämnda förslag. Vad däremot beträffade revisorernas alternativt framställda förslag funno de sakkunniga detta vara värt beaktande. De sakkunniga hava härom anfört följande (sid. 102):

För ett dylikt medgivande talar särskilt den omständigheten, att det såsom regel icke låter sig göra — åtminstone i fråga om företag av mera betydande omfattning — att redan på ett tidigt stadium av utredningsarbetet avgöra, huruvida företaget blir ekonomiskt genomförbart. Klarhet härutinnan kan nämligen vinnas, först sedan fullständiga kostnads- och båtadskalkyler föreligga. Giva dessa kalkyler till resultat, att förutsättningar för erhållande av statsunderstöd icke finnas, kan gäldandet av förrättningskostnaderna komma att för sakägarna innebära en betydande ekonomisk påfrestning. Så blir även förhållandet i fråga om företag, vilka visserligen formellt uppfylla villkoren för statsunderstöd, men likväl finnas på grund av särskilda omständigheter icke böra understödjas med statsmedel. I nu angivna fall kan det synas rimligt, att sakägare, på vilkas initiativ förrättningarna igångsatts under förhoppning att till företagets utförande erhålla statsunderstöd, beredas någon hjälp till förrättningskostnadernas gäldande. Rätt till åtnjutande av denna förmån bör allenast tillkomma intressenter i företag, varom syneförrättning handlagts enligt vattenlagen, under iakttagande jämväl att understöd från statens sida icke må lämnas till gäldande av kostnad för sådant utredningsarbete, som mot förrättningsmannens avstyrkande verkställts på begäran av vederbörande sakägare. Understöd, som här avses, torde böra utgå i form av bidrag utan återbetalningsskyldighet samt beviljas av Kungl. Maj:t.

Emellertid hava de sakkunniga föreslagit, att statsbidraget till förrättningskostnaderna skulle begränsas till högst hälften av dessa.

Samtliga vattenrättsdomare, lantbruksstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hava erinrat om att det redan nu icke föreligger hinder att utan sammanhang med syneförrättning efter förberedande undersökning av sakkunnig person erhålla en beräkning rörande ett planerat vattenavledningsföretags ekonomiska bärighet. Från flera håll har hänvisats till ovan angivna bestämmelse i instruktionen för statens lantbruksingenjörer, varjämte uttalats, att bestämmelser i ämnet icke hade sin plats i vattenlagen. *Vattenrättsdomarna i Söderbygdens och Västerbygdens vattendomstolar* hava framhållit, att sådana undersökningar ofta plägade föregå en ansökan om laga syneförrättning. Vattenrättsdomaren i *sistnämnda* vattendomstol har därjämte understrukt, att det vid en syneförrättning avgivna utlåtandet icke vunno rättskraft i den meningen, att det under alla förhållanden måste verkställas. Enligt hans mening föreläge intet hinder för sökandena att avstå från det med utlåtandet avsedda företagets genomförande.

Vattenfallsstyrelsen har förklarat sig sakna erfarenhet angående nu ifrågasvarande spörsmål.

I motionen har framhållits, att under de senaste årtiondena i vårt land kommit till stånd ett flertal vattenavledningsföretag, vilka måste betecknas såsom ur ekonomiska synpunkter misslyckade och vid vilka båtnaden ofta beräknats alltför högt. Till förhindrande av att sådana oekonomiska företag igångsättas borde enligt motionärernas mening de i vattenlagen stadgade villkoren för vattenavledningsföretags tillåtlighet skärpas. Med hänsyn till den ofta föreliggande svårigheten att beräkna nyttan av ett dylikt företag borde vidare möjligheten för sökande att frånträda sin ansökan utvidgas. Motionärerna hava därjämte uttalat, att ansökan om syneförrättning rörande dylikt företag i många fall gjorts utan att de sökande avsett att under alla förhållanden få företaget till stånd. Vid sidan av gällande bestämmelser om syneförrättning borde därför i vattenlagen upptagas stadganden om en förberedande undersökning, genom vilken man på ett mindre kostsam men dock ändamålsenligt sätt kunde nå fram till en ungefärlig uppskattning av företagets bärighet. Denna undersökning skulle icke för någon av delägarna hava förbindande verkan.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att riksdagens revisorer vid flera tillfällen haft sin uppmärksamhet riktad på vissa av de i motionen berörda förhållandena och i samband därmed framställt anmärkningar mot det sätt, varpå enligt revisorernas mening lantbruksingenjörerna stundom handhade dem anförtrodda uppdrag. Vidare hava 1934 års avdiktningssakkunniga i sitt ovannämnda betänkande framhållit, att orsaken till att åtskilliga av här avsedda företag misslyckats varit ofullständiga eller felaktiga förundersökningar i samband med företagens planläggning. Enligt de sakkunnigas mening låge det nära till hands att antaga, att en förrättningsman — som utöver lön uppbär arvode för utfört arbete enligt taxa — frestades till alltför optimistiska kostnadsberäkningar och båtnadsuppskattningar. Likaså kunde erforderlig noggrannhet i handläggningen av förrättningarna tänkas bliva eftersatt genom att det låge i förrättningsmannens intresse att medhinna så mycket arbete som möjligt. De sakkunniga hava med hänsyn härtill föreslagit bland annat, att lantbruksingenjörerna skola helt avlönas av statsmedel och även underkastas en vidgad kontroll.

Utskottet vill vidare erinra om nämnda sakkunnigas förslag angående ett enklare förrättningsförfarande för vissa företag, till vilka statsunderstöd sökes. De sakkunniga hava jämväl tillstyrkt ett tidigare av riksdagens revisorer framställt förslag av innebörd, att statsbidrag i vissa fall skall utgå till förrättningskostnad, även om företaget sedermera icke kommer till stånd. Dessa förslag torde, därest de bliva genomförda, vara ägnade att i viss mån tillgodose det syfte, motionärerna velat vinna med sitt yrkande om anordnande av en mindre kostsam förundersökning.

Vad vid utskottets behandling av föreliggande spörsmål förekommit synes tyda på att handläggningen av ärenden rörande vattenavledningsföre-

tag i många fall varit behäftad med allvarliga brister. I vad mån de av de sakkunniga framlagda förslagen, vilka för närvarande äro beroende på Kungl. Maj:ts prövning, äro ägnade att för framtiden råda bot därför torde vara vanskligt att i sakens nuvarande läge bedöma. Detsamma torde gälla frågan, om det till förhindrande av att oekonomiska företag komma till stånd därutöver fordras ändringar i vissa här behandlade delar av vattenlagen. Utskottet förutsätter emellertid, att de i motionen berörda spörsmålen tagas under närmare övervägande i samband med prövningen av de sakkunnigas förslag.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 13 april 1937.

På andra lagutskottets vägnar:

SIGFRID HANSSON.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sigfrid Hansson, Linder, Tamm, P. Sandström, Heiding, Hagman,* Knut Petersson* och *Sten*;

från andra kammaren: herrar *Hage, Pettersson* i Hällbacken, *Molander, Sandström* i Sollefteå,* *Thorell, Gardell, Hansson* i Örebro* och *Barnekow*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering